

Słowo wstępne

Rozmowy to nasze rozważania, a zarazem sposób na podzielenie się myślami na temat właściwości psychiki człowieka, które wyznaczają to, kim jest, oraz to, kim i jakim stać się może – w relacjach z innymi ludźmi. Przedstawiamy przemyślenia powiązane głównie z badaniami w dziedzinie psychologii osobowości i psychologii społecznej, prowadzonymi na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, poczynszyszy od lat 70. ubiegłego wieku. Formułowane tezy bazują więc na studiach z określonego miejsca i czasu. Mamy jednak nadzieję, że odwołania do szerszej literatury zilustrują też po części ogólny stan wiedzy psychologicznej i dadzą więcej przesłanek do refleksji nad kwestiami, które podejmujemy.

Dotyczą one tego, jak rozwija się człowiek – jego umysł (o którym ma niewielką wiedzę i nad którym ma ograniczoną władzę) oraz on sam jako świadomy siebie i świata podmiot. Odwołujemy się do pojęcia rozwoju osobowego, by uwypuklić znaczenie aktywnego i zdolnego do refleksji podmiotu, mającego wpływ na przemiany samego siebie w różnych fazach życia.

Choć nie sposób uwolnić się od przekonania, że procesów tych nie potrafimy zadowalająco opisać, to jednak my, psychologowie, podejmujemy takie próby i czasem słuchają nas inni. To przejaw zaciekawienia problematyką i przeświadczenia, że rozważania na temat natury człowieka – nawet jeśli nie można wyobrazić sobie, jak wiele dzieli nas od zgłębienia jej złożoności i tajemnic – stanowią wartość samą w sobie.

* * *

Tytuł książki zapowiada, że rozmowy dotyczyć będą „rozwoju osobowego”. Nie będą one reprezentatywne dla psychologii rozwojowej, która systematyzuje wiedzę o prawidłowościach rozwoju człowieka w każdej z faz

dorastania. Będą refleksją nad procesami przemian, które mogą zachodzić w toku całego życia, choć w przypadku różnych ludzi do tych czy innych przeobrażeń nigdy nie dochodzi. Bo tylko część zmian ma charakter uniwersalny, dokonuje się samoczynnie, niezależnie od woli. Inne zachodzą tylko pod warunkiem, że podmiot czegoś chce i ku czemuś zmierza, bez względu na konieczny wysiłek czy wymagane poświęcenie. A to, co w rozwoju osiąga, ma charakter indywidualny.

* * *

Jak te procesy opisać? Nie sposób wyliczyć wszystkiego, co w psychologii uznaje się za przejawy osiąganego w toku rozwoju, coraz większej złożoności funkcjonowania. Trzeba dokonać wyboru jakiegoś punktu widzenia i schematu prezentacji.

Może warto w tej kwestii pobudzić czujność czytelnika, przywołując sposób rozumowania bohatera książki Tatiany Tołstoj (2004) pod tytułem *Kyś*. Okoliczności sprawiły, że *Kyś* musiał uporządkować katalog biblioteczny. Nie mógł się nadziwić temu, co w nim zastał, a z własnych pomysłów był bardzo zadowolony. Oto przykłady kategorii, którymi się posłużył, by poukładać książki w bibliotece:

- * Twardowski – Ostrowski – Kant
- * Orłow – Sokołow – Kafka
- * Grochowiak – Pasternak – Szczypiorski
- * Kwo wadis – Kwoczka-Pstrocza – Kwestia Żydowska
- * Czerwone i czarne – Karmazynowy pirat – Czerwony kapturek
- * Czekając na Godota – Czekiści – Czekoladowa piękność
- * Obłok w spodniach – Jak samemu uszyć spodnie – Zosia Samosia
- * Na wschód od Edenu – Włóczęgi północy – Gwiazda Południa
- * Hamlet–książę duński – Szpak–ptak wiosenny – Świerzb–choroba brudnych rąk.

Wielość kryteriów i pomysłowość doprawdy imponująca. Tak dalece, że można nie dostrzec istotnych wad zamysłu.

Życzymy przezorności każdemu, kto zechce przeczytać nasze *Rozmowy!*

* * *

W *Rozmowach o rozwoju* będziemy korzystać z dorobku psychologii ogólnej, społecznej i osobowości. Dziedziny te odwołują się do wielu pojęć, odnoszących się do procesów motorycznych, poznawczych, emocjonalnych, do zachowań i relacji społecznych, do rozumienia racji moralnych. Wykorzystamy ten dorobek tylko w jakiejś mierze. Dlatego na końcu książki zamieszczamy bardziej systematyczny rejestr pojęć ważnych dla analizy procesów rozwoju

osobowego (por. Aneks 1 – *Pojęcia warte rozważenia*). Tu zaś chcemy wskazać na to, jak wiele charakterystyk można by uwzględnić w toku rozważań nad rozwojowymi przemianami psychiki:

pierwotnie wąski – poszerzający się zakres wrażliwości na bodźce
 reakcje odruchowe wrodzone – reakcje odruchowe nabyte
 uczenie mimowolne – uczenie dowolne
 zależność obiektywna od środowiska – zależność psychologiczna
 nieświadomość – świadomość introspekcyjna
 rozumienie – nazywanie
 język uproszczony – język złożony
 funkcjonowanie automatyczne – funkcjonowanie refleksyjne
 myślenie intuicyjne – myślenie logiczne
 myślenie konkretne – myślenie abstrakcyjne
 myślenie „tu i teraz” – myślenie perspektywiczne
 samoświadomość – autorefleksja i wgląd w Ja
 emocje impulsywne – emocje kontrolowane
 oczekiwanie gratyfikacji natychmiastowych – odraczenie gratyfikacji
 nastawienia adaptacyjne – nastawienia rozwojowe
 potrzeby podstawowe – cele wyższe
 zależność, niezaradność – samodzielność, samowystarczalność
 egotyzm – samokrytycyzm
 egocentryzm – dostrzeganie cudzej perspektywy
 branie – dawanie
 identyfikowanie się ze swoimi – identyfikowanie się z ludźmi w ogóle
 realizowanie norm społecznych – respektowanie uniwersalnych wartości
 poznawanie rzeczywistości – wyjaśnianie
 odzwierciadlanie rzeczywistości – kreowanie nowych wizji
 hedonizm – piękno duchowe
 dobro własne – dobro ogólne

O niektórych z tych „linii rozwojowych” będziemy rozmawiać. W podtytule *Rozmów* akcentujemy to, co wydaje nam się szczególnie godne uwagi: przemiany człowieka od fazy pierwotnego egocentryzmu po otwartość na świat i przychylność światu.